

Rajat ylittävä lastensuojelu – tietoa ja palvelupolkuja (SUOJATIE)

Dosentti Johanna Hiitola, sukupuolentutkimus, Oulun yliopisto
OTT Sanna Mustasaari, oikeustiede, Itä-Suomen yliopisto
Apulaisprofessori Maija Jäppinen, sosiaalityö, Helsingin yliopisto

Tutkimushankkeen tavoitteet ja tutkimustehtävät, joilla haetaan vastausta tutkimusongelmaan

Tutkimus käsittelee rajat ylittäviä lastensuojelutilanteita, joista on olemassa vasta vähän tutkittua tietoa. Lisäksi niihin liittyvä oikeudellinen sääntely ja käytännön ohjeistus on puutteellista. Käsillä oleva sosiaalityön ja oikeustieteen yhteinen SUOJATIE-tutkimushanke tuo sosiaalityön kentälle täysin uutta tietoa rajat ylittävistä lastensuojelutilanteista, mallintaa uusia palvelupolkuja ja jalkauttaa käynnissä olevan kansainvälisen ja kansallisen tutkimuksen kautta saatua tietoa sosiaalityön käytäntöihin. SUOJATIE ottaa huomioon käynnissä olevan Venäjän hyökkäyksen Ukrainaan ja sen synnyttämän pakolaiskriisin, jolla on myös lastensuojeluun liittyviä ulottuvuuksia.

SUOJATIE analysoi, millaisia keskeiset ylirajaiset lastensuojelutapaukset ovat, miten niitä tunnistetaan sosiaalityössä ja minkälaisia menettelyjä niihin liittyy. Lisäksi tarkastellaan ylirajaiseen lastensuojeluun liittyviä poliittisia ja sosiaalisia kamppailuja ja sitä, miten lapsen etu määrittyy kompleksisissa rajat ylittävissä tapauksissa. Keskitymme erityisesti siihen, miten viranomaiset ymmärtävät ylirajaisen lastensuojelun tilanteita erilaisia säännöksiä tulkitessaan ja soveltaessaan, miten lainsäädäntö kommunikoi kentän todellisuuden kanssa, sekä millaisissa toimijoiden verkostoissa ylirajaisia lastensuojelutilanteita hoidetaan.

Tutkimustulokset jalkautetaan käytännön työhön hyvinvointialueiden lastensuojelun ammattilaisille suunnatun koulutuskokonaisuuden ja ylirajaisen lastensuojelun palvelupolun mallintamisen avulla. Tulosten jalkauttamisessa tutkimusryhmä tekee yhteistyötä myös kansalaisjärjestöjen (Ihmisoikeusliitto ja Moniheli) kanssa.

Hankekokonaisuuden keskeiset tieteelliset tulokset

Monitieteinen tutkimuksemme tarjoaa tietoa uudelle vasta nousemassa olevalle ylirajaisen lastensuojelun tutkimuskentälle, jota ei ole juuri aikaisemmin tutkittu. Näin ollen tutkimuksemme tulee olemaan myös kansainvälisesti merkittävä uuden tutkimusalueen määrittelijä. SUOJATIE-hanke vastaa kolmeen aukkoon olemassa olevassa tutkimuksessa.

Ensiksi hankkeemme paljastaa, mitä ylirajainen lastensuojelu oikeastaan on ja kuinka se vaikuttaa lasten oikeuksien toteutumiseen. Sosiaalityössä ei ole kattavaa tutkimusta siitä, kuinka esimerkiksi arvioida lapsen riskiä päätyä väkivallan kohteeksi ylirajaisen liikkuvuuden vuoksi. Käytännöt sota-alueilta palanneiden lasten tukemiseksi ja erilaiset akuutit rajat ylittävät lastensuojelutilanteet vaativat sosiaalityön erityisosaamista, joka on parhaillaan tarpeen esimerkiksi Ukrainan kriisin erottamien perheiden tukemisessa. **Toiseksi** tutkimuksemme tuottaa uutta tietoa lastensuojeluun liittyvistä sosiaalityön käytännöistä sekä muiden viranomaisten toiminnasta. Tarkastelemme sitä, miten viranomaiset hallinnon eri tasoilla käsittelevät ylirajaisen lastensuojelun kysymyksiä, Tukeeko esimerkiksi muiden viranomaisten toiminta hyvinvointialueilla toimivien lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työtä tarpeeksi tehokkaasti ja mitä ongelmakohtia tähän liittyy? Ristiriitaiset ja päällekkäiset ohjeistukset voivat vaikeuttaa ulkomailla olevien lasten tilanteiden hahmottamista. Rajat ylittävät kysymykset voivat olla myös oikeudellisesti erittäin monimutkaisia. Hankkeemme syventää tätä oikeudellisen sääntelyn ja viranomaisverkoston suhdetta koskevaa tarkastelua. **Kolmanneksi** tarkastelemme, miten poliittiset kamppailut liittyen ylirajaiseen lapsuuteen

vaikuttavat lastensuojelun tavoitteiden toteutumiseen, kuten siihen, millaiset edellytykset sosiaalityöntekijöillä on toimia tai kuinka saumatonta yhteistyö eri viranomaisten kesken on. Aiemmassa tutkimuksessa on korostettu, kuinka poliittinen ilmapiiri yhteiskunnallisen keskustelun tuottamat representaatiot saattavat vaikuttaa lain ja käytäntöjen muotoutumiseen. Tällainen käytäntöjen mukautuminen poliittisiin linjoihin ja yhteiskunnalliseen ilmapiiriin tapahtuu erityisen helposti yllirajaisen lastensuojelun kaltaisissa sekavasti säännellyissä kysymyksissä. Ukrainan pakolaiskriisi on ratkaistu aivan vastakkaisella tavalla ja turvaa hakeville on pyritty mahdollistamaan välitön turvapaikka. Myös tähän liittyy monimutkaisia lastensuojelullisia kysymyksiä, jotka tulevat ratkaistaviksi sosiaalityön arjessa.

Hankekokonaisuuden keskeiset käytäntöön sovellettavat tulokset

SUOJATIE -hankkeen keskiössä on tutkimusaineistojen tuottaminen yhteistyössä yllirajaisissa lastensuojelutilanteissa osallisina olevien perheiden, näitä tilanteita ratkovie ja lakia soveltavien viranomaisten sekä aiheiden piirissä työskentelevien kansalaisjärjestöjen kanssa. SUOJATIE saattaa tutkimustulokset vuorovaikuttaisesti käytännön sosiaalityön ja muiden olennaisten toimijoiden hyödyksi. Kaikki edellä kuvatut tieteelliset tulokset ovat hyödynnettävissä myös käytännön työssä, sosiaalityön perus- ja täydennyskoulutuksessa sekä monialaisen yhteistyön opetuksessa ja kehittämisessä.

Ensimmäisenä vuonna SUOJATIE järjestää yhdessä MoniHeli ry:n kanssa monikielisiä *LivingLabs* -tilaisuuksia maahanmuuttajajärjestöjen edustajille. Tässä työskentelyssä tutkijat saavat tietoa järjestöiltä, jonka lisäksi järjestöt pääsevät vaikuttamaan tutkimuksen suuntaan ja hankkeen tuloksena kehitettävään palvelupolkuun. Toisena vuonna hankkeessa toteutetaan yhdessä kansalaisjärjestöjen kanssa hyvinvointialueiden lastensuojelun ammattilaisille ja muille lasten asioissa toimiville viranomaisille suunnattuja koulutustyöpajoja, joiden avulla vahvistetaan heidän osaamistaan yllirajaisen lastensuojelutilanteiden kohtaamisessa ja niiden ratkaisemisessa. Lisäksi kehitämme yllirajaisen lastensuojelun palvelupolkuun yllirajaisissa lastensuojelutilanteissa toimimiseen eri viranomaisille. Mallinnusta tarjotaan myös THL:n ylläpitämään Lastensuojelun käsikirjaan sekä poliisille.

Lisäksi SUOJATIE yhdistää pohjoismaisten tieteellisten toimikuntien yhteistyöelin NOS-HS rahoittaman verkoston (PI Sanna Mustasaari) *Transnational Childhoods, Transnational Rights? Nordic Responses to Global Challenges in the Field of Child Protection* sosiaalityön käytännön kehittämiseen Suomessa. Verkostossa tuotettava tieto tulee SUOJATIE-hankkeen kautta suoraan sovellettavaksi ammattilaisten koulutuksiin ja yllirajaisen lastensuojelun palvelupolun kehittämiseen.